

Poznań, dnia 16.05.2007r.

Związek Rzemiosła Polskiego

NG-10/73/07

Informacja o aktualnej sytuacji rzemiosł artystycznych.

Rzemiosła artystyczne stanowią ważną wielobranżową grupę zakładów rzemieślniczych. Znaczenie tej grupy ma wymiar zewnętrzny, można powiedzieć narodowy. Fakt ten wynika z tego, iż rzemieślnicy umownie zaliczani do tej grupy reprezentują rzemiosła często unikatowe i zanikające, świadczący usługi bądź wytwarzający wyroby mające cechy i znamiona artystyczne i kulturotwórcze.

Za rzemiosła artystyczne uważa się rękodzielniczą wytwórczość przedmiotów użytkowo-dekoracyjnych oraz ich renowację m. in. z dziedziny tkactwa, hafciarstwa, koronkarstwa, pozłotnictwa, złotnictwa, jubilerstwa, metaloplastyki, ceramiki, meblarstwa, bednarstwa, kowalstwa, ślusarstwa, witrażownictwa, szklarstwa, medalierstwa, introligatorstwa, płatnerstwa, rusznikarstwa, ludwisarstwa, konwisarstwa, rymarstwa, kuśnierstwa, wikliniarstwa, zegarmistrzostwa, organomistrzostwa, sztukę rzeźbienia w kamieniu, drewnie, metalu, szkłe i innych materiałach. W sumie w wykazie rzemiosł jest ponad 60 zawodów uznawanych za mające związek ze sztuką.

Rzemieślników zaliczanych do tej grupy cechuje posiadanie wysokich kwalifikacji zawodowych najczęściej zdobywanych w ramach rzemiosła/ tytuły czeladników i mistrzów w zawodzie/ i ogromne doświadczenie praktyczne. Ponadto najlepsi posiadają nadawany do 1990 roku tytuł „Mistrza Rzemiosła Artystycznego”.

Z uwagi na ogromne znaczenie tych rzemiosł dla ochrony i pomnażania naszego dziedzictwa narodowego należy rzemiosła artystyczne chronić i stwarzać warunki prawno-ekonomiczne do ich funkcjonowania i rozwoju.

Jest to zadanie dla organizacji rzemieślniczych, a przede wszystkim dla organów władzy wszystkich szczebli, które odpowiadają za rozwój gospodarczy i ochronę dóbr kultury.

Omawiając aktualną sytuację rzemiosł artystycznych chcielibyśmy zwrócić uwagę na kilka aspektów, których rozwiązanie powinno poprawić sytuację tej ważnej, a niedocenianej grupy rzemiosł.

Wracając do korzeni należy podkreślić, że wielkie znaczenie dla rozwoju omawianej grupy rzemiosł miała Uchwała Rady Ministrów nr 127 z 19 sierpnia 1977 roku o rozwoju rzemiosł artystycznych. Po raz pierwszy w historii wybitni rzemieślnicy mogli otrzymywać honorowy tytuł „Mistrza Rzemiosła Artystycznego”. To honorowe wyróżnienie uzyskało w środowisku rzemieślniczym wysoką rangę i zostało uznane jako symboliczny znak najwyższych kwalifikacji zawodowych i moralnych.

Przy nadawaniu tytułu obowiązywały bardzo wysokie kryteria:

- kandydat musiał mieć kwalifikacje mistrzowskie,
- prowadzić samodzielnie zakład przynajmniej 10 lat,
- zdobyć medal na wystawie ogólnopolskiej,
- otrzymać dyplomy z wyróżnieniami za udział w wystawach regionalnych
- przedstawić do oceny samodzielnie wykonane prace.

W komisjach oceniających prace uczestniczyli mistrzowie artyści o wysokich kwalifikacjach zawodowych. Obsługą formalną (przygotowanie protokółów oceny) zajmowali się pracownicy izb rzemieślniczych.

Jednym z kryteriów oceny artystycznych umiejętności mistrzów były medale, zdobyte na wystawach, traktowanych jako sprawdzian wysokiego poziomu artystycznego i poczynionych postępów w doskonaleniu sztuki zawodowego. Wystawy krajowe odbywały się z reguły co dwa lata i były poprzedzane wystawami wojewódzkimi i regionalnymi mającymi charakter eliminacji.

Honorowy tytuł Mistrza Rzemiosła Artystycznego rozbudzał ambicje zawodowe i artystyczne, zapoczątkował współzawodnictwo zawodowe zachęcał do podnoszenia kwalifikacji ogólnych.

Tytuł i wykonywanie rzemiosła uprawniały do ulgi w płaconym od prowadzonej działalności podatku dochodowym zarówno na zasadach ogólnych jak i w formach zryczałtowanych.

Państwowe decyzje administracyjne z lat dziewięćdziesiątych doprowadziły do likwidacji uprawnień o które cechowe rzemiosło artystyczne ubiegało się przez lata. Rada Ministrów anulowała w 1990 roku uchwałę o rozwoju rzemiosł artystycznych i tytuł „Mistrza Rzemiosła Artystycznego”. Pomyślnie rozwijająca się dziedzina rzemiosła artystycznego po raz kolejny została pozbawiona rozwojowych bodźców.

Uległ także likwidacji program wspierania i ochrony tej grupy rzemiosł.

Przestały funkcjonować komisje izbowe i Komisja Ogólnopolska, które tak zdecydowanie wpływały na kształtowanie rangi rzemieślnika artysty.

Postulat przywrócenia tytułu „Mistrza” pojawiał się i pojawia w licznych wystąpieniach organizacji rzemieślniczych, w tym Wielkopolskiej Izby Rzemieślniczej w Poznaniu i indywidualnych rzemieślników do naczelnych władz rzemiosła polskiego jak również władz państwowych, poszczególnych ministrów odpowiedzialnych za rozwój kultury oraz parlamentarzystów.

Jest nadzieja, że zawarty w przyjętej przez Sejm RP w dniu 13 kwietnia br. nowelizacji ustawy o rzemiośle zapis o przywróceniu tytułu „Mistrza Rzemiosła Artystycznego” znajdzie praktyczną realizację.

Przemiany prawno-ustrojowe od początku lat dziewięćdziesiątych spowodowały daleko idącą liberalizację przepisów w zakresie możliwości podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej bez kwalifikacji zawodowych braku obowiązku zrzeszania się zakładów rzemieślniczych w cechach. W tym momencie powstało wiele firm, które przyczyniły się do obniżenia poziomu wykonywania prac artystycznych. Jednocześnie poprzez obniżkę cen stały się dużą konkurencją w stosunku do już działających zakładów rzemieślniczych.

Dbłość o wysoki poziom wykształcenia zawodowego był i jest naczelnym zadaniem mistrzów szkolących oraz organizacji rzemieślniczych sprawujących z upoważnienia państwa nadzór nad nauką zawodu w rzemiośle.

Pomimo istniejących trudności oraz spowodowanego reformami edukacji i niżem demograficznym kryzysu szkolnictwa zawodowego rzemiosło nie zrezygnowało ze szkolenia pracowników młodocianych, tak jak to się stało w innych sektorach gospodarki. Kryzys w zakresie szkolenia zawodowego dotknął wszystkich rzemieślniczych zawodów, w tym także tych zaliczanych do grupy rzemiosł artystycznych, które w większości nie występują w klasyfikacji szkolnictwa zawodowego i w pewnym okresie czasu nie można było w tych zawodach spisywać umów o naukę zawodu. Po licznych interwencjach m. in. Wielkopolskiej Izby Rzemieślniczej w Poznaniu oraz indywidualnych rzemieślników od 2003 roku resort edukacji możliwość taką przywrócił. Z tym, że młodociani pracownicy z tej grupy rzemiosł

nie mogą korzystać z dokształcania teoretycznego w formach szkolnych. W związku z tym mistrzowie artyści mogą spisywać umowy z młodocianymi pracownikami w celu praktycznej nauki zawodu, którzy wiedzę teoretyczną uzupełniają w formach kursowych lub pod kierunkiem mistrza szkolącego.

Aktualnie również mistrzowie szkolący pracowników młodocianych z grupy rzemiosł artystycznych, w większości nie mają prawa do refundacji wypłacanych minimalnych wynagrodzeń i należnych od nich składek na ubezpieczenia społeczne. Jest to istotna forma zachęty i pomoc dla mistrzów szkolących, którzy podjęli się tej trudnej misji. Listę zawodów, którym przysługuje refundacja ustalają wojewódzkie urzędy pracy zgodnie z uregulowaniami ustawy z 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Wielkopolska Izba Rzemieślnicza wielokrotnie występowała przy różnych okazjach z wnioskiem by wszystkie zawody, w których odbywa się szkolenie zawodowe objąć refundacją, a ostatnie wystąpienie w tej sprawie dotyczyło 34 zawodów, w tym głównie zawodów o charakterze artystycznym np. kowal wyrobów zdobniczych, sztukator, witrażownik, pozłotnik, rzeźbiarz w drewnie, hafciarka, organomistrz, itp. Jak do tej pory propozycje te nie zostały uwzględnione.

Także mimo różnych trudności utrzymano lub reaktywowano funkcjonowanie przy Izbie komisji egzaminacyjnych przeprowadzających egzaminy w takich zawodach artystycznych jak witrażysta, kowal, rymarz, pozłotnik. Powoływanie komisji egzaminacyjnych w innych zawodach jest utrudnione z uwagi na bardziej zaostrzone kryteria formalne.

Dokonujące się w kolejnych latach zmiany własnościowe, piętrzące się trudności ekonomiczne i zubożenie dużej części społeczeństwa spowodowały zmniejszenie zainteresowania wyrobami i usługami rzemiosła artystycznego. Zamówienia z instytucji państwowych, urzędów konserwatorskich i muzeów spadły o 80 %. Ograniczone zostały usługi i prace rzemieślnicze w kościołach. Co przyczyniło się do likwidacji wielu warsztatów.

Istotnym powodem tych niekorzystnych zmian jest także niestabilny i niesprzyjający rozwojowi gospodarczemu system podatkowy.

W odniesieniu do rzemiosł artystycznych ten nadmierny fiskalizm systemu podatkowego daje szczególnie negatywne rezultaty. Specyfiką tej grupy rzemiosł jest duży nakład pracy ręcznej wynikający ze stosowania tradycyjnych metod wytwarzania. W rzemiosłach tych – z istoty rzeczy - nie można na szeroką skalę wprowadzać maszyn i nowoczesnych metod wytwarzania i zwiększać tą drogą wydajności pracy. Natomiast wzrost obciążeń w zakresie podatków i innych danin publiczno-prawnych dotyczy wszystkich podmiotów gospodarczych. Brak systemowych rozwiązań w zakresie pomocy państwa dla rzemiosł artystycznych powoduje, że w większości słabe ekonomicznie małe firmy rzemieślnicze nie wytrzymują tych obciążeń oraz presji rynku i likwidują działalność. W dawnych regulacjach prawnych funkcję tą w pewnym zakresie spełniała ulga podatkowa z tytułu posiadania tytułu „Mistrza Rzemiosł Artystycznych”.

Stąd ciągle aktualny postulat rzemiosła polskiego stworzenia systemu lub programu chroniącego - jako dobro narodowe – istniejącego jeszcze rzemiosła artystycznego.

Jako element tego Programu – poza postulatem przywrócenia tytułu „Mistrza” i ulgi podatkowej w podatku dochodowym – należy wskazać przywrócenie preferencyjnej stawki podatku od towarów i usług na wyroby i usługi rzemiosła artystycznego świadczone przez rzemieślników posiadających tytuł.

Od początku funkcjonowania podatku VAT wyroby rzemiosła artystycznego były uznawane jako wymagające wsparcia w postaci zwolnienia z VAT lub stawek preferencyjnych 3% lub 7%.

Natomiast po nowelizacji ustawy o VAT z maja 2004 roku zdecydowana większość wyrobów i usług rzemiosła artystycznego podlega podstawowej stawce 22% i tylko niewielka grupa wyrobów objęta jest preferencyjną stawką w wysokości 7%.

W dniu 1 maja 2004 r. weszła w życie ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług /Dz. U. nr 54, poz. 535 z późn. zm./, która znacznie i na niekorzyść rzemieślników – artystów zmieniła stan prawny:

- znacznie zredukowano wykaz wyrobów rękodzieła ludowego /załącznik nr 3 do nowej ustawy/,
- podwyższono dla grupy wyrobów wymienionych w przedmiotowym wykazie stawkę podatku VAT do 7%.

Najważniejsze jednak w tym zamieszeniu prawnym jest to, że z dniem 1 maja 2004 r. komisje artystyczne i etnograficzne przestały wydawać atesty na wyroby, które wykreślono z załącznika do ustawy o podatku od towarów i usług, a które do dnia dzisiejszego znajdują się w wykazie do ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. Pozbawiono w ten sposób grupę rzemieślników – artystów, którzy wytwarzają wyroby wykreślone z załącznika do ustawy o VAT m. in. obrazy, rysunki, pastele, grafiki, plakaty druki reklamowe wykonane ręcznie - prawa do opodatkowania w formie ryczału. Sądzymy, iż przykładów w tym zakresie w skali naszej Izby i kraju jest znacznie więcej.

Urzędy skarbowe stoją na stanowisku, iż aby nadal korzystać z opodatkowania w formie ryczału względnie karty podatkowej niezbędne jest posiadanie na wykonywane przez siebie wyroby certyfikatów komisji artystycznej i etnograficznej, a komisje nie chcą wydawać certyfikatów na wyroby, które wykreślono z załącznika do ustawy o podatku od towarów i usług – twierdząc, że wydają certyfikaty tylko na potrzeby ustawy o podatku VAT.

Reasumując zaistniałą sytuację należy pilnie podjąć działania w celu zmiany tego niekorzystnego stanu prawnego poprzez:

- zobowiązanie przez właściwego ministra komisji artystycznych i etnograficznych wydających przedmiotowe atesty do atestowania wszystkich wyrobów wymienionych w załączniku nr 1 do ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne – zwłaszcza, że załącznik ten ma tytuł „wykaz wyrobów rękodzieła ludowego i artystycznego /atestowanych przez komisje artystyczne i etnograficzne/”,
- przywrócenie rzemieślnikom – artystom pozbawionym prawa do ryczału możliwości dalszego korzystania z tej formy opodatkowania,
- przywrócenie stanu prawnego przed 1 maja 2004 r. w zakresie korzystania z obniżonej stawki podatku VAT przez wszystkich rzemieślników – artystów posiadających właściwy atest komisji na swoje wyroby.

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu ze swojej strony wielokrotnie sygnalizowała o powyższym problemie ZRP w Warszawie.

Ponadto celowym wydaje się zmiana nazwy przedmiotowej komisji na „komisja rzemiosł artystycznych i etnograficznych”, ponieważ dotychczasowa nazwa kojarzona jest przede wszystkim z twórcami ludowymi. Może ze względu na specyficzne cechy tych dwóch grup twórców powołać osobne komisje.

Z przeprowadzonego sondażu wśród tej grupy rzemieślników wynika, że z powodu opisanych powyżej niekorzystnych zmian podatkowych jak również wzrastających cen materiałów i innych kosztów produkcji dochody przeciętnie spadły o ok. 40%. Niekorzystny wpływ ma także konkurencja firm, które produkują wyroby lub świadczą usługi przy wykorzystywaniu nowoczesnych technologii nie mających nic wspólnego z tradycyjnym rękodziełem.

Z drugiej strony przystąpienie Polski do Unii Europejskiej stało się w pewnym zakresie również szansą rozwojową dla rzemiosł artystycznych. Otwarcie rynków europejskich uutorowało rzemiosłu artystycznemu drogę do krajów, w których unikalna praca ręczna ma swoją wysoką cenę. Rozwój turystyki międzynarodowej przysporzył wielu specjalnościom rzemieślniczym interesujących odbiorców. Pojawiły się osoby, które poszukują wyrobów oryginalnych i ciekawych artystycznie.

Wiele rzemieślniczych zakładów różnych specjalności uczestniczyło i nadal uczestniczy w rewaloryzacji i konserwacji zabytków w Polsce i za granicą. Tworzy dzieła, które wzbogacają kulturę materialną, kształtuje swoimi wyrobami estetyczne otoczenie człowieka.

Rzemieślnicy podtrzymują tradycje rodzinne przekazując z pokolenia na pokolenie swoje umiejętności zawodowe chroniąc wiele zawodów przed zapomnieniem. Można więc stwierdzić, że rzemiosło artystyczne spełnia swoją kulturotwórczą rolę i wnosi do kultury narodowej obok konkretnych dzieł swoje własne wypracowane przez pokolenia wartości, osobistą godność, pasję zawodową i wielki patriotyzm.

Na zakończenie chcielibyśmy przedstawić kilka informacji o działającym od ponad 30 lat w Wielkopolskiej Izbie Rzemieślniczej w Poznaniu Zespole Rzemiosł Artystycznych. Zespół Rzemiosł Artystycznych składa się z ok. 100 rzemieślników artystów reprezentujących ponad 30 rzemiosł.

Zespół zajmuje się między innymi :

- rozwiązywaniem wspólnych problemów dla całego rzemiosła oraz problemów specyficznych dla rzemiosł artystycznych,
- rozwijaniem i popularyzacją rzemiosł artystycznych,
- organizowaniem wystaw i przeglądów twórczości rzemiosł artystycznych,
- upowszechnianiem i podnoszeniem zasad etyki w pracy zawodowej i twórczej,
- udzielaniem pomocy w rozwoju zawodowym i artystycznym uczniom wykazującym szczególne zdolności artystyczne.

Co dwa lata organizowane są Wystawy Rzemiosła Artystycznego, które powstają dzięki nakładom wspólnej pracy i zaangażowaniu rzemieślników w celu zaprezentowania możliwości rzemiosła w zakresie renowacji przedmiotów zabytkowych i wytwarzania wyrobów użytkowych i artystycznych.

Z inicjatywy Zespołu przy współpracy z WIR wydano kilka edycji katalogów rzemiosła. Katalogi te w ramach promocji rzemiosła artystycznego przesyłane były do ambasad w kraju i zagranicą, udostępniane na targach i wystawach a także przekazywane wszystkim zainteresowanym szukającym dobrych rekomendowanych fachowców.

Rzemieślnicy Artysci wystawiają swoje prace na targach w Niemczech, Francji , Belgii, Holandii, we Włoszech oraz licznych imprezach w kraju.

Z-ca Dyrektora
mgr Wiesław Ratajczak